

ÜSKÜDAR

SEMPOZYUMU

II

12 - 13 Mart 2004

BİLDİRİLER

CİLT 2

Editörler

Prof. Dr. Zekeriya Kurşun
Doç. Dr. Ahmet Emre Bilgili
Dr. Kemal Kahraman
Celil Güngör
Seyfettin Ünlü

Tel. 0216 341 05 00
Fax 0216 391 60 61

Üsküdar Belediye Başkanlığı
Üsküdar Araştırmaları Merkezi
Yayın No: 16

ISBN Takım No: 975-92019-4-1
ISBN Cilt 2: 975-92019-6-8

Editörler

Prof. Dr. Zekeriya Kurşun
Doç. Dr. Ahmet Emre Bilgili
Dr. Kemal Kahraman
Celil Güngör
Seyfettin Ünlü

Mart, 2005 İstanbul

TEKNİK HAZIRLIK: KAKNÜS AJANS
KAPAK DÜZENİ: KAKNÜS AJANS
İÇ BASKI: ALEMDAR OFSET
KAPAK BASKI: MILSAN
CILT: DİLEK MÜCELLİT

Üsküdar Sempozyumu

Yer: Üsküdar Belediyesi Çamlıca Eğitim Merkezi

Tarih: 12-13 Mart 2004

Düzenleyen: Üsküdar Belediyesi

BOĞAZIÇI KÖYLERİNDE TARİHSEL DOKUNUN DEĞİŞİMİ: KANDİLLİ ÖRNEĞİ

Esra Balcı* - K. Kutgün Eyüpgiller**

Giriş

İstanbul Boğazı'nın Anadolu yakasında, Üsküdar İlçesi sınırları içerisinde yer alan Kandilli, küçük bir köy olarak başlayan ve günümüze ulaşan fiziksel özellikleriyle olduğu kadar, sosyo-kültürel yapısıyla da mimarlık ve şehircilik açılarından ilgi çeken bir yerleşmedir. Bizans devrinde imparatora ait yazlık bir saray ve manastırların bulunduğu Kandilli¹, 16. yüzyıldan başlayarak, Osmanlı padişahlarının zaman zaman konakladığı bir hasbahçeyi, barındırmıştır². Yerleşim, 18. yüzyılda iskana açılmış ve hızla Boğaziçi'nin önemli bir yerleşmesi haline gelmiştir. 18. yüzyılın sonlarında çeşitli etnik gruplardan ve Osmanlı Devleti'nin ileri gelenlerinden kişilerin bu semtte yaşamakta olduğu bilinmektedir.³ Boğaziçi'nin beğenilen semtlerinden bir olma özelliğini 19. yüzyılda da sürdüren semt, 20. yüzyılın ikinci yarısında başlayan ve İstanbul'u etkileyen göçten görece olarak az etkilenmiş ve Boğaziçi'ne has özelliklerini koruyabilmiştir.

Kandilli sit alanı içinde gerek dönemsel farklılıklar, gerekse topoğrafik farklılıklar nedeni ile yerleşim ve mimari açılarından çeşitlilikler gözlenmektedir. Boğaziçi kıyılarına hakim bir yapı biçimi olan yalıların önemli örneklerine burada da rastlanmakta, daha geride, köy içinde ise bitişik ve ayrıntılı düzenli yapılar bulunmaktadır. Ayrıntılı düzen bazı noktalarda topoğrafyanın zorlaması gibi görünmekle birlikte; bu, temelde köye dönüşüm sürecinde yapılan parselasyon ile ilgilidir. Sultan I. Mahmut'un başlattığı köye dönüşüm sürecinde ilk olarak Kandilli kıyıları imara açılmış ve kıyı boyu mevki sahibi kişilerin yalıları ile dolmuştur. Cemile Sultan ve Adile Sultan'ın yalılarının da bulunduğu bu kıyılar, çeşitli tarihlerde yaşanan yangınlar nedeni ile çehre değiştirmiştir. Yok olan yalıların yerlerine yenileri, farklı üsluplarda inşa edilmiştir. Ancak, yangınlardan veya diğer imar faaliyetlerinden kurtularak günümüze kadar gelebilmiş yalılar az sayıdadır.

* Yüksek Mimar.

** İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi Taşkılla, İstanbul.

¹ Eyice, Semavi, *Bizans Devrinde Boğaziçi*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını No:2236. İstanbul, 1976, s.59.

² Erdoğan, Muzaffer, "Osmanlı Devrinde İstanbul Bahçeleri", *Vakıflar Dergisi*, Sayı: 4, İstanbul 1958. s.177-178.

³ Atasoy, M. Celalettin, *Kandilli'de Tarih*, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu, Yenilik Basımevi, İstanbul, 1982, s.15,116.

Şekil 1. Yangınlardan Önce Kandilli Kıyıları (Sedat Hakki Eldem, Boğaziçi Yalıları II, İstanbul 1994, s.116,117)

Kentsel Korumada Coğrafi Bilgi Sistemleri

Geçmiş uygarlıkların sosyal ve kültürel ürünleri olan yerleşmelerde geçmişten günümüze gelen yapı stoğu, gelecek için potansiyel ticaret, barınma, eğitim vb. bölgeleridir. Bu yapı stoğunu korumanın ve yaşatmanın gerçekleştirilebilmesi için, uluslararası koruma yasaları kapsamında belirlenmiş belgeleme çalışmaları önem taşımaktadır. Dolayısıyla; ele alınan tarihi bölge içindeki yapıların incelenmesi, envanterinin çıkarılması, alanda bulunan potansiyelin çeşitli yönleriyle analiz edilmesi gerekmektedir.

Yakın geçmişe kadar, anılan envanterlerin ve analizlerin hazırlanması, yalnızca kağıt üzerine basılı belgelerle yapılmakta iken, günümüzde “Mekansal Bilgi Sistemleri” prensipleriyle çalışan yazılımlar yardımıyla, dijital ortamda gerçekleştirilebilmektedir. “Coğrafi Bilgi Sistemleri” (CBS) (Geographic Information Systems-GIS) denilen; konumsal veri toplama, saklama, tekrar kullanma, analiz etme ve görüntüleme özelliklerine sahip bu sayısal çalışma ortamı⁴, sit koruma projelerinde de uygulanma alanı bulmuştur. Kentsel koruma projelerinde hazırlanan analiz paftalarında yaygın olarak: Yapım sistemi (kağıt, ahşap, betonarme, çelik); Sağlık durumu (iyi, orta, kötü, yıkıntı); Nitelik (anıtsal yapı, çevresel değerli yapı, çevreye uyumlu yeni yapı, çevreye uyumsuz yeni yapı, niteliksiz yapı); İşlev (konut, ticaret, eğlence, dini, vd.); Kat adedi; Tarihi değerlilik (tescilli yapı, tescili önerilen yapı, yok olmuş tescilli yapı, yeniden yapılmış tescilli yapı); Mülkiyet (özel, vakıf, kamu), gibi başlıklar altında analizler yapılmaktadır. Ele alınan bölgenin büyüklüğüne göre değişmekle birlikte, genelde 1/1000 ölçekli halihazır haritalar üzerine, her alt başlık için farklı renklerle boyanarak işlenen analizler, bölge içindeki eski ve yeni tüm yapı stoğunu kapsamaktadır. Boyama işlemleri doğrudan pafta üzerinde ya da bilgisayar ortamında, çeşitli boyama programlarında yapılmaktadır. Klasik yöntemlerle yapılan bu tespitler, değişiklik olması durumunda, zaman ve emek kaybına neden olacak şekilde, tümüyle tekrar ele alınmaktayken, dijital ortamda CBS

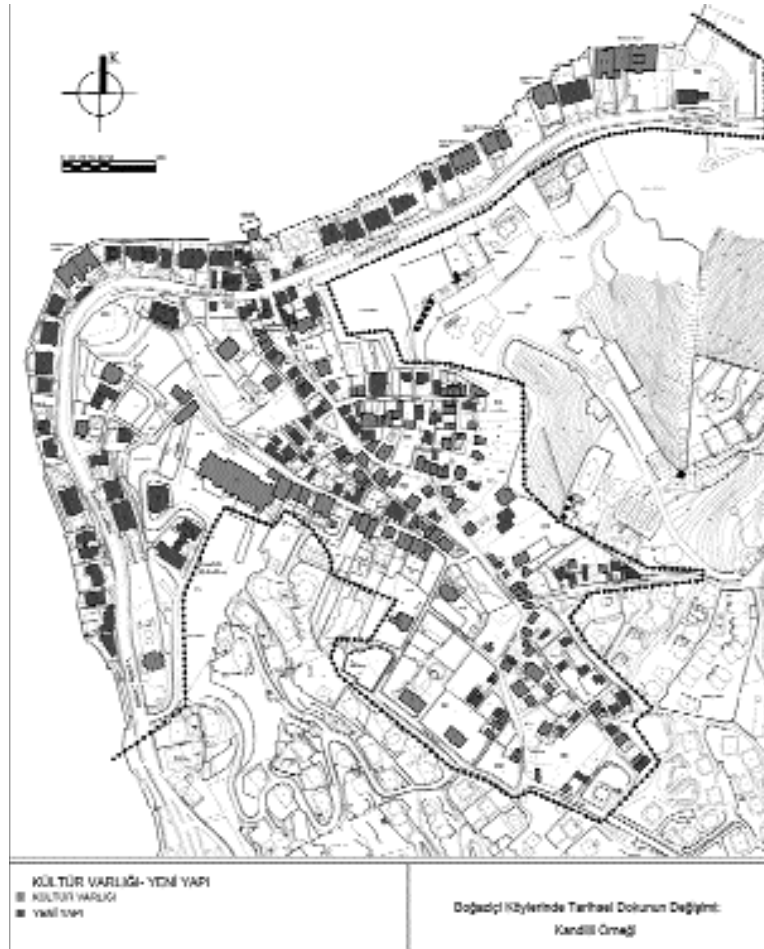
⁴ Batuk, G. ve diğ., “Veriden Bilgiye: Coğrafi Bilgi Sistemleri”, *Coğrafi Bilgi Sistemleri Sempozyumu*, 26-28 Eylül 1996, İstanbul, s.35-47.

bazlı programlarla yapılan çalışmalarda her türlü değişikliğin süratle gerçekleştirilmesi ve güncellenmesi mümkün olmaktadır. Bu çalışma kapsamında, Kandilli sit alanında bulunan yapı potansiyeli Coğrafi Bilgi Sistemleri yardımıyla incelenmiş, kentsel koruma çalışmalarına temel oluşturacak analizler gerçekleştirilmiştir.

Kandilli Sit Alanında Tespit Çalışmaları

Kandilli sit alanının incelenmesi sonucunda, bölgenin güncel durumunun ortaya konmasının yanı sıra, geçmişteki görünümü ve yaşayışıyla ilgili bilgilere de ulaşılmıştır. Güncel durumun ortaya konması için “Kentsel Kültür Varlıkları Envanteri, Anıt Fişi” ile “Yeni Yapı Envanteri, Yeni Yapı Fişi” formlarında bulunan kriterleri sorgulayan tespitler yapılmıştır. Bu tespitler esnasında, Kandilli sit alanı içinde bulunan 139 anıt ve çevresel değerli yapı ile, 113 yeni yapı tek tek incelenmiştir. Gözlem ve incelemeler sonunda elde edilen veriler, bilgisayar ortamında analiz paftalarına aktarılmışlardır. Bu analizler sonucu elde edilen istatistiksel veriler aşağıda yer almaktadır.

Şekil 2. Kandilli’de Kültür Varlıkları ve Yeni Yapıların Dağılımı

Coğrafi Bilgi Sistemleri yardımıyla, Access veritabanında bulunan bilgilerin harita ortamına taşınmasıyla, Kandilli sit alanı içinde bulunan eski ve yeni toplam 252 yapı için; “işlev”, “taşıyıcı yapı durumu”, “yapım tekniği”, “malzeme” ve “kat sayısı” analizleri, 139 kültür varlığı için; “restorasyon durumu”, “korunmuşluk durumu” analizleri yapılmıştır. “Tarihi değerlilik” analizinde ise 139 kültür varlığının tescil durumu bilgileri ile 113 yeni yapının çevreye uyum durumu bilgileri karşılaştırılarak, sonuçlar elde edilmiştir.

Bu analizlere ilişkin değerlendirme kriterleri ve sonuçta elde edilen istatistiksel verilerden ilki “işlev”e ilişkindir. İşlev analizinde “konut”, “ticaret”, “konut+ticaret”, “eğitim yapısı”, “dini yapı”, “kamu yapısı”, “çeşme”, “kuyu”, “mezarlık” ve “kullanılmıyor” başlıkları bulunmaktadır. İşlev analizi sonunda Kandilli’nin konut yoğunluklu bir bölge olduğu tespit edilmiştir. Tüm yapıların %71’i konuttur. Kullanılmayan %18’lik dilimin içinde bulunan yapıların büyük çoğunluğunun özgün kullanımı da konuttur. Diğer işlevler %1 ila %3 arası çeşitli dilimlerde bulunmaktadır. Tüm dağılım Tablo 1.1’de gösterilmiştir.

İŞLEV	ANIT	YENİ YAPI	TOPLAM
Konut	87 (%63,0)	91 (%80,5)	178 (%71,0)
Ticaret	1 (%00,5)	7 (%06,0)	8 (%03,0)
Konut+Ticaret	1 (%00,5)	4 (%03,5)	5 (%02,0)
Eğitim Yapısı		4 (%03,5)	4 (%01,5)
Dini Yapı	3 (%02,5)		3 (%01,0)
Kamu Yapısı	1 (%00,5)	4 (%03,5)	5 (%02,0)
Çeşme	2 (%01,5)		2 (%00,7)
Kuyu	1 (%00,5)		1 (%00,4)
Mezarlık	1 (%00,5)		1 (%00,4)
Kullanılmıyor	42 (%30,5)	3 (%03,0)	45 (%18,0)

Tablo 1.1 : Kandilli Sit Alanı İçinde İşlev Dağılımı

“Taşıyıcı Yapı Durumu” analizinde, Kandilli sit alanı içinde bulunan yapılar, “iyi”, “orta”, “kötü” ve “harabe” kategorileri içinde sınıflandırılmıştır. “Harabe” tanımlaması, yok oluşu bu çalışma süresinde gözlenen ya da yok olduğu eski fotoğraflardan anlaşılan yapı kalıntıları veya boş alanlar için kullanılmıştır. Yeni yapıların %97,5’lik dilimi iyi ve orta sınıflaması içinde bulunmaktadır. Genel anlamda Kandilli sit alanı içinde bulunan yapıların tümünün %91’i iyi veya orta durumda olan taşıyıcı yapı sistemine sahiptir. Terk edilmiş ve bakımsız tarihi yapıların oluşturduğu ikinci grup ise %5,5’lik bir oranla, kötü taşıyıcı sisteme sahip yapılardan oluşmaktadır. Tüm dağılım Tablo 1.2’de gösterilmiştir.

TAŞIYICI YAPI DURUMU	ANIT	YENİ YAPI	TOPLAM
İyi	85 (%62,0)	90 (%79,5)	175 (%70,0)
Orta	33 (%24,0)	20 (%18,0)	53 (%21,0)
Kötü	11 (%08,0)	3 (%02,5)	14 (%05,5)
Harabe	8 (%06,0)		8 (%03,5)

Tablo 1.2 : Kandilli Sit Alanı İçinde Taşıyıcı Yapı Durumu Analizi

“Yapım Tekniği” analizi için, “betonarme iskelet”, “yığma”, “ahşap iskelet”, “yığma+ahşap iskelet”, “betonarme iskelet+ahşap iskelet” ve “yığma+betonarme iskelet” başlıkları belirlenmiştir. “Yığma+ahşap iskelet” subasmanı veya zemin katının tamamı kargir malzeme ile yığma tekniğinde, üst katları da ahşap iskelet tekniğinde inşa edilen yapılar için kullanılmıştır. “Betonarme iskelet+ahşap iskelet” başlığı özgün durumunda ahşap iskelet olan ancak, daha sonra zemin katı veya cephenin bir bölümü betonarme iskelet sisteminde eklerle değiştirilen yapıları yansıtmaktadır. “Yığma+betonarme iskelet” başlığı ise özgün durumunda yığma olan ancak günümüzde geçirmekte olduğu restorasyon nedeni ile betonarme iskelet sistemiyle desteklenmekte olan Adile Sultan Sarayı ve Sıraevler Sokağı No: 24’de bulunan yapı için açılmıştır.

Kandilli sit alanı içinde kültür varlıkları da dahil olmak üzere en sık kullanılan yapım tekniğinin betonarme iskelet sistemi olduğu saptanmıştır. Anıt yapılar içinde %34,5’lik “betonarme iskelet sistemi” oranı, gerçekte “yeniden inşa edilen tescilli yapı” oranıyla çakışmaktadır. Dolayısıyla, yeniden inşa edilen tüm tarihi yapıların betonarme iskelet sistemiyle inşa edildiği anlaşılmaktadır. Bu yapıların özgün yapım tekniğinin ahşap iskelet olduğu düşünüldüğünde, Kandilli sit alanının özgün durumunda % 84 oranında ahşap iskelet, %16 oranında yığma yapılar oluştuğu ortaya çıkmaktadır. Tüm dağılım Tablo 1.3’de gösterilmiştir.

Tablo 1.3 : Kandilli Sit Alanı İçin Yapım Tekniği Analizi

Kandilli sit alanı içinde anıt ve yeni yapılarda rastlanan kat sayılarının oranlarını belirlemek

YAPIM TEKNİĞİ	ANIT	YENİ YAPI	TOPLAM
Betonarme İskelet	47 (%34,5)	104 (%92,0)	151 (%60,5)
Yığma	20 (%14,5)	4 (%03,5)	24 (%09,5)
Ahşap İskelet	39 (%28,0)	4 (%03,5)	43 (%17,5)
Yığma+Ahşap İskelet	15 (%12,0)	1 (%01,0)	16 (%06,5)
Betona. İskelet+Ahşap İskelet	13 (%09,5)		13 (%05,0)
Yığma+Betonarme İskelet	2 (%01,5)		2 (%01,0)

için yapılan “Kat Adedi” analizinde; “zemin”, “zemin+1”, “zemin+2”, “zemin+3”, “zemin+4”, “bodrum+zemin”, “bodrum+zemin+1”, “bodrum+zemin+2” ve “bodrum+zemin+3” başlıkları oluşturulmuştur. Alan içerisinde en yaygın olan %28’lik oranla “zemin+2” katlı yapılarıdır. Sadece tarihsel yapılar ele alındığında ise, en yüksek oran %31 ile “zemin+1” katlı yapılara aittir. Bu yapılar içerisinde sayıları az olmakla birlikte “bodrum+zemin+3” (oran %4) ve “zemin+3” (oran %1) katlı yapılar da bulunmaktadır.

Kandilli sit alanı içinde bulunan anıtsal yapıların, restorasyon durumlarının belirlenmesi için öngörülen “Restorasyon Durumu” analizinde başlıklar: “restorasyon görmemiş yapı”, “iyi uygulama” “kötü uygulama” ve “devam eden uygulama” olarak belirlenmiştir. Çalışma alanı içinde incelenen 139 adet kültür varlığından 76’sının restorasyon geçirmiş olduğu saptanmıştır. Bu oran, restorasyon görmemiş yapıların oranından fazladır. Tüm tarihsel yapılar içinde restorasyon uygulamaları sonucunda özgün durumlarını yansıtan, bir başka deyişle “iyi uygulama” olarak nitelenenlerin oranı %21,5’tir. Tüm dağılım Tablo 1.4’de verilmiştir.

Tablo 1.4 : Kandilli Sit Alanındaki Kültür Varlıkları İçin Restorasyon Durumu

RESTORASYON DURUMU	ANIT
Restorasyon Görmemiş Yapı	63 (%45,5)
İyi Uygulama	30 (%21,5)
Kötü Uygulama	41 (%29,5)
Devam Eden Uygulama	5 (%03,5)

Tablo 1.5 : Kandilli Sit Alanındaki Kültür Varlıkları İçin Korunmuşluk Durumu

KORUNMUŞLUK DURUMU	ANIT
İyi	21 (%15,0)
Orta	28 (%20,0)
Kötü	82 (%59,0)
Harabe	8 (%06,0)

Kandilli sit alanı içinde bulunan anıt yapılar için düzenlenen “Korunmuşluk Durumu” analizinde “iyi”, “orta”, “kötü” ve “harabe” başlıkları kullanılmıştır. Yıkılıp yeniden inşa edilen tüm kültür varlıkları, restorasyon durumları “iyi uygulama” olsa bile özgünlüğün kaybedilmesi nedeniyle “kötü” kategorisi altında sınıflandırılmıştır. Bu kategori altında, ayrıca, terk edilmiş ve her an yıkılma tehlikesi bulunan yapılar da vardır. “Harabe” başlığı altında; varlığı genelde parselinde bulunan yapı kalıntılarından anlaşılan yapılar bulunmaktadır. Tüm tarihsel yapılar içine %59 oranıyla korunmuşluk durumu “kötü” olan yapılar ilk sırada yer almaktadır. Toplam %35’lik bir oran ise “iyi” ve “orta” durumda bulunan yapıları ifade etmektedir. Tüm dağılım Tablo 1.5’de verilmiştir.

Tablo 1.6 : Kandilli Sit Alanı İçinde Bulunan Yapıların Tarihi Değerlilik Analizi

TARİHİ DEĞERLİLİK	ANIT	YENİ YAPI	TOPLAM
Tescilli Yapı	83 (%60,0)		83 (%33,0)
Yok Olmuş Tescilli Yapı	8 (%05,5)		8 (%03,3)
Yeniden İnşa Edilen Tescilli Yapı	48 (%34,5)		48 (%18,5)
Uyumlu Yeni Yapı		47 (%42,0)	47 (%19,0)
Uyumsuz Yeni Yapı		63 (%55,5)	63 (%25,5)
Tescile Önerilen Yeni Yapı		3 (%02,5)	3 (%01,0)

Genel adı “tarihi değerlilik” olan analiz, iki farklı analizin birleştirilmesiyle oluşturulmuştur. Bunlar; anıtlar için “tarihi değerlilik analizi”, yeni yapılar için ise “tarihi çevreye uyum” analizidir. Başlıklar, anıtlar için; “tescilli yapı”, “yok olmuş tescilli yapı”, “yeniden inşa edilen tescilli yapı”, yeni yapılar için; “uyumlu yeni yapı”, “uyumsuz yeni yapı”, “tescile önerilen yeni yapı” olarak sıralanmaktadır.

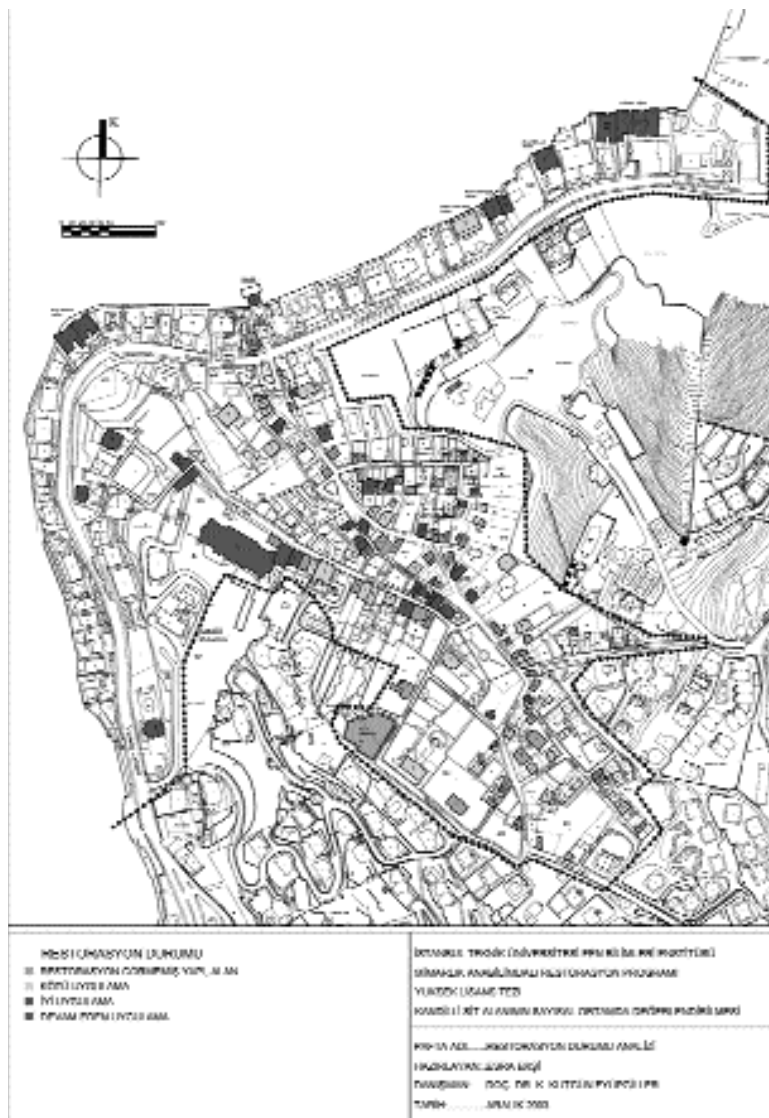
Kandilli sit alanında bulunan kültür varlıklarının büyük bir bölümü 1974 yılında GEEYAK (Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu) tarafından hazırlanan listede bulunmaktadır. Geri kalanlar da çeşitli tarihlerde, tescil edilmiştir. “Tescilli yapı” başlığı altında bulunan yapılar, %60’lık oranla özgün durumlarını koruyan kültür varlıklarını yansıtmaktadır. Yeni yapıların %55,5’i tarihi çevre ile uyumsuz, %42’si ise uyumludur. Tescile önerilen üç yeni yapı bulunmaktadır. Bunlar, Mimar Sedat Hakkı Eldem’in Kandilli kıyılarında projelendirdiği üç yapıdır. Tüm dağılım Tablo 1.6’da gösterilmiştir.

Tarihsel Dokuda Değişim

1918 yılına ait Necip Bey haritası, 1930’lu yıllara ait olduğu düşünülen hava fotoğrafı ve bu hava fotoğrafı yardımıyla çizilen harita ile bugünkü durum arasında bir karşılaştırma yapıldığında, Kandilli sit alanında sokak ve ada-parcel ilişkilerinde kökten bir değişim olmadığı gö-

rılmektedir. Yapı bazında gözlemlenen değişimler, çoğunlukla rekonstrüksiyon sırasında kullanılan yapım sistemine bağlı olarak gerçekleşmektedir. Geleneksel malzeme ve yapım tekniklerinin uygulanmamasından veya yanlış uygulanmasından kaynaklanan bu değişim, yıkılıp betonarme olarak inşa edilmiş tüm yapılarda, çeşitli ölçeklerde, karşımıza çıkmaktadır.

Kandilli'nin konut stoğunun büyük bir bölümü restorasyon geçirmiş veya geçirmekte olan yapılardan oluşmaktadır. 139 kültür varlığından 76 tanesinin restorasyon geçirdiği, 41 tanesinin kötü restorasyon uygulaması olduğu, 30 tanesinin iyi restorasyon uygulaması olduğu saptanmıştır. Halen devam eden 5 uygulama bulunmaktadır. Restorasyonların büyük bir bölümünün yapıların yıkılarak yeniden inşa edilmesiyle gerçekleştirildiği gözlenmektedir. Yeniden yapım esnasında, geleneksel tekniklerin terk edilerek betonarme karkas yapım sistemi kullanılması, yaygın bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır.

Şekil 3. Kandilli'de Restorasyon Uygulamalarının Durumunu Gösteren Analiz Paftası.

Gerek yerinde yapılan gözlemlerle, gerekse ilgili kamu kurumlarının arşivlerinde incelenen dosyalar yardımıyla Kandilli sit alanı içinde restorasyon geçirmiş toplam 71 yapıdan, 30 tanesinin uygulaması ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Bu inceleme sonucunda az sayıda yapının titizlikle ele alınarak, özgün durumlarına uygun biçimde restore edildiği anlaşılmaktadır. 30 yapının 23'ü yıkılarak yeniden yapılmış, sadece 7'si basit onarım ve tadilatlarla korunmuştur. Yeniden yapılanların büyük çoğunluğunda, çeşitli mimari unsurlarının boyutları değiştirilmiştir. Tespit edilen değişimler aşağıdaki gibi gruplandırılabilir:

- Yapı yüksekliğinin değiştirilmesi, yapının özgün halinde bulunmayan çekme kat veya çatı katı ilavesi,
- Bodrum kat eklenmesi ve bu kata garaj işlevi verilmesi, bu kapsamda cephe düzenine ve yapı ölçeğine uygun olmayan açıklıklar oluşturulması,
- Geleneksel yapım sisteminin vazgeçilmez bir elemanı olan payandaların yeniden yapım sırasında ortadan kaldırılması veya aslına uygun olmayan biçimlerde uygulanması,
- Cephe düzeninin bozulması, özgün yapıda varolan bazı açıklıkların yok edilmesi, özgün yapıda olmayan veya farklı boyutlarda olan açıklıklar yapılması,
- Cephe ahşap kaplama elemanlarının farklı boyutlarda kullanılması, özgün yapıda varolan çeşitli süslemelerin kullanılmaması,
- Doğrama boyutlarında değişiklikler yapılması, doğramalarda kullanılan kayıt sayısının ve bölünme biçimlerinin değiştirilmesi, korkuluk ve demir parmaklıkların biçim ve boyutlarının farklılaştırılması.

“Mail-i inhidam” durumu olmayan yapıların, sağlamlaştırma, bütünlüme, kısmi yenileme veya geniş kapsamlı onarım teknikleriyle restorasyonlarına izin verilmesinin bir koruma politikası olarak yaygınlaştırılması gerekirken, gerekmediği halde rekonstrüksiyona gidilmesi gibi yanlış uygulamaların yaygın olması, tarihi çevreyi yok etmektedir. Tarihi çevre korumayla ilgili bilinçsizlik nedeniyle mal sahipleri, tarihsel yapıların toplumun kültürel mirasının bir parçası olduğunu göz ardı ederek, tarihi çevre bileşenlerini kendi kişisel gereksinimleri yönünde değiştirmektedirler. Strüktürel olarak iyi durumda olan yapıların uygun koruma yöntemleriyle, durumlarının iyileştirilmeleri ve özgün bir tarihi çevre bileşeni olarak geleceğe aktarılmaları gerekirken, mal sahipleri veya proje müelliflerinin, iyi durumda olan yapıları için de yıkım kararı isteyebilmeleri, ancak koruma yasasının uygulanmasında sorunlar olduğu biçiminde açıklanabilir.

Şekil 4. Kandilli'de Onarılmayı Bekleyen Bir Yapı.

Şekil 5. Kandilli'de Aslına Uygun Restore Edilmiş Bir Yapı.

Sonuç ve Öneriler

Kandilli'nin koruları ve kıyıları günümüzde de Anadolu yakasının sakinliğini yansıtmaya devam etmektedir. Ancak, özgün tarihi çevrede büyük çapta bozulmalar vardır. Çevreye uyumsuz yapılaşmaya izin verilmesi ve geleneksel sivil mimarlık örneklerinin yeniden yapımı esnasında gereken kontrolün sağlanmaması, Kandilli'nin geleneksel özelliklerini hızla kaybetmesi ile sonuçlanmaktadır. Bunun engellenmesi için, öncelikle geçerli koruma yasalarının uygulanması sırasında kararlı bir yaklaşım izlenmesi gerekmektedir.

İstanbul ve Türkiye genelinde olduğu gibi Kandilli'de de tarihi çevre bileşenleri, 1983 tarihli ve 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu kapsamındadır. Bu kanundaki hükümleri tamamlayıcı olarak, Koruma Yüksek Kurulu'nca belirlenen, 1999 tarihli ve 660 sayılı "Taşınmaz Kültür Varlıklarının Gruplandırılması, Bakım ve Onarımları" başlıklı ilke kararı yürürlüktedir. İlke kararının "I. Müdahale Tipleri" bendinin, "3) Yeniden Yapım" maddesine göre; *"tescil edilmiş veya tescil edilmesine ilişkin gerekli özellikleri taşımasına rağmen elde olmayan sebeplerle tescili yapılmamış yapılardan herhangi bir nedenle yitirilmiş olanlarının, yeniden yapılması esastır. Yeniden yapım sırasında eldeki mevcut belgelerden yararlanmak suretiyle yapının kendi parseli içinde, daha önce bulunduğu yapı oturum alanında, eski cephe özelliğinde, aynı kitle ve gabaride, özgün plan şeması, malzeme ve yapım tekniği kullanılarak inşa edilmesi gerekmektedir."* denilmekte, aynı ilke kararının "II. Esaslı Onarım" bendinin, "b." Maddesinde ise, *"yapıların yıkılmadan korunmaları esastır"* cümlesi yer almaktadır.⁵

Kandilli sit alanı içinde incelenen 30 restorasyon uygulamasının, 1 tanesi elde olmayan nedenlerle yok olduğundan, 22 tanesi ise yıkılarak, "yeniden inşa" edilmiştir. Anılan 22 yapının eski fotoğrafları incelendiğinde statik durumlarının "mail-i inhidam" kararı alınmasını gerektirecek kadar kötü olmadığı anlaşılmaktadır. Bu durumda, yasanın ve ilgili ilke kararının yürürlüğe girişi tarihinden önce alınmış koruma kurulu kararları bir yana bırakılırsa, gerçekleştirilen uygulamaların bir bölümünün yasa ile çelişmekte olduğu söylenebilir.

Kültür varlığı olarak tescilli binaların restorasyonu söz konusu olduğunda denetimlerin daha sağlıklı yapılabilmesi için, Boğaziçi İmar Müdürlüğü'nün yönetsel yapısının bu yönde değiştirilmesi önerilebilir. Mahallelerden sorumlu uzmanların muhtarlıklarla işbirliği içinde çalışması sağlanmalıdır. Uzmanlar, haftanın belirli günlerinde çalışma alanlarındaki talepte bulunan yapılar için danışmanlık hizmeti vermenin yanı sıra, inşaatı devam eden yapıları denetleyerek, onaylı projelere uygun inşa edilmelerini sağlayabilirler.

Tarihi çevrenin korunması için, yerel yönetimlerin yanı sıra, mahalle sakinlerinin de katkı sağlaması gerekmektedir. Yukarıda sözü edilen uzmanların ve mahalle muhtarlarının semt sakinlerine yönelik bilinçlendirme çalışmaları bu konuda önemli rol oynayacaktır. Resmi denetim mekanizmalarının yetersiz kaldığı noktalarda semt halkının ilgili mercileri uyarmaları beklenebilir. Sonuçta, kültürel mirasın korunması, toplumun tüm katmanlarının, özellikle de halkın katılımıyla gerçekleştirilmesi mümkün olan bir süreçtir.

⁵ T.C. Kültür Bakanlığı, *Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu Ilke Kararları*, Yayın No:2329, Ankara, 1999, s.34